

Канн-2023: драматургія епохи

Маргарита Швеуць

(Закінчення. Поч. див. № 5)

Із загальних тенденцій цьогорічного фестивалю можна виділити його чітку феміністичну спрямованість. Справа, звісно, не в розподілі головних нагород і не в тому, що основна програма встановила рекорд з жіночого представництва – сім режисерок отримали честь показати свої твори фестивалній публіці. Американська акторка Джейн Фонда, котра вела церемонію закриття, відзначила, що, порівнюючи з 1963 роком, коли вона вперше відвідала Канн, в основній програмі якого не було жодного фільму, знятого жінкою, сучасний фестиваль далеко просунувся у цьому питанні. Щодо якості, то бувало всяко...

Каннський кінофестиваль, попри традиційний шик і блиск, зазвичай насичений складною драматургією. Свято цивілізації й один із найяскравіших символів умовного Заходу точно відобразив основну сюжетну схему – якщо не всієї епохи, то, принаймні, ключових її пріоритетів. Про стривоженість негативними тенденціями у рідній країні на церемонії закриття висловилася володарка головної нагороди фесту – режисерка фільму «Анатомія падіння» Жустін Тріє. Й хоча вона доповіла шановному товариству про рідну Францію, в її промові було чутно й універсальні нотки.

«Це особливий рік для Франції, і я зараз не можу промовчати. Ми спочатку прожили два роки пандемії, а зараз – хвилю протестів. Всі протести проти пенсійної реформи були придушені шокуючим чином, а питання залишаються невирішеними. Проблеми виникають і в усіх інших сферах, включаючи кінематограф. Механізація культури, яку захищає ліберальна влада, руйнує національну культурну ідентичність. Цю нагороду я присвячую всім молодим жінкам-режисеркам і всім молодим режисерам-чоловікам: всім, кому сьогодні не вдається знімати кіно. Ми маємо дати їм можливість – ту можливість, яку я отримала 15 років тому у менш ворожому середовищі, де можна було робити помилки й починати спочатку». Після церемонії ліберально-поміркована міністр культури Франції Рима Абдул-Малак заявила, що вона лише «ошелешена виступом режисерки».

Неформальна «дискусія» вишуканих дам, що мають діаметрально протилежні погляди на всі ключові проблеми буття, дала ще один привід сумніватися в першочерговості як гендерно обумовленої проблематики, так і антиколоніальної оптики – вкрай важливих, але не найважливіших, до яких нині заохочують фестивалі й яким митці нині присвячують тисячі годин часу.

Дискусія художниці й технократки, що перенеслась на газетні шпальти й набула шалених обертів у електронних медіа, парадоксальним чином висвітлила глибоку тінь, у якій опинилися актуальні для суспільства речі. Одна з них – тра-

Кадр з фільму «Про суху траву». Режисер Нурі Більге Джейлан. Турція, Франція, Німеччина, Швеція, 2023.

диції й суперечності художньої культури, майже знищеної «суспільством споживання» й збереженої лише на периферії – потребує найширшої суспільної дискусії. Без такої дискусії дезорієнтоване митцями суспільство, замість актуальної, наївно жуватиме еротично-смакову проблематику стрічки «Рагу Додана Буффана» режисера Чан Ань Хунга (приз за найкращу режисуру) з постаттю кухаря (однаково перфектного на кухні і в ліжку) в центрі сюжету.

Загалом, «Рагу» можна було б розглядати просто як банальне освідчення в любові країні, яка з 12-ти років дає режисеру притулок. Однак стрічка намагається бути «поетичною», що ще більше висвітлює її споживацьку лірику, яка не компенсується навіть «особливим» корейським гумором. Естетично закріплюючи в масовій свідомості моделі стійкого гедоністичного задоволення, режисер не пропонує натомість найменшого розвитку теми, що давно знайшла своє класичне втілення в сюжетах про Гаргантюа і Пантагрюеля.

Стрічка Джессіки Гаузнер «Клуб Зеро» іронічно римується і певною мірою компенсує пангастрономічну тематику попереднього фільму, творчо розвиваючи започатковане Рубеном Естлундом у «Трикутнику смутку» одне з основних питань епохи: чому, попри досягнення сучасної комунікації, всіх нудить від усіх? «Клуб Зеро» намагається дати теорії споживацького пересичення Естлунда новий поштовх, аналізуючи харчові неврозни нового покоління. Молоді організми, отруєні екзистенційною безвихіддю й dokonані новою етикою, у ці тривожні часи потребують більшої уваги до душі, аніж до тіла – такий життєстверджуючий посил стрічки Гаузнер. Однак навряд чи він приживеться в суспільстві, якому прищеплюють любов до «рагу». Приз каннського журі на чолі з Рубеном Естлундом діс-

Кодзі Якусю в фільмі «**Прекрасні дні**». Режисер Вім Вендерс. Японія, Німеччина, 2023.

тався фільму «Опале листя» Акі Каурісмякі – витонченій історії кохання простих людей на тлі тьмяних вогнів Гельсінки й кривавих спалахів російсько-української війни в телевізорі – рівнозначних частин життя героїв. Ця пронизлива стрічка (за адаптованим сюжетом Жака Превера) багата також референсами з Годара та інших представників «нової хвилі» та французької школи загалом. Хоча вона не дає (як завжди у Каурісмякі) прямої відповіді на основні проблеми буття, однак налаштовує на міркування, що допоможуть знайти такі відповіді. Окрім усього, «Опале листя» – єдина картина в конкурсі, яка безпосередньо віддзеркалює російсько-українську війну й самоідентифікацію європейців на її тлі, й тому, звісно, потребує індивідуалізованого критичного аналізу.

Конкретні й «прямі» відповіді на проблему батьків і дітей намагався дати у своєму фільмі «Монстр» Хірокадзу Корееда за сценарієм Юдзі Сакамото, який отримав приз за найкращий сценарій. Стрічка розглядає проблему шкільного насильства й робить це одразу з точок зору трьох людей – матері, сина і шкільного вчителя. Її сюжетна конструкція вторить «Расьомону» Акіри Куросави, однак, замість рівновіддаленої (середньозваженої, як у класиків) істини, стрічка пропонує «багато чому навчатись у дітей». Серед важливих, хоча й обділених увагою журі, численних каннських прем'єр потрібно відзначити картину живого класика Марко Белоккіо «Викрадений», присвячену мистецтву віри. У вічному конфлікті християнства та юдаїзму, на матеріалі життя Італії кінця XIX століття, режисер намагається зважити міру віри й ненависті обох сторін, однак не приходить до висновку. Незважаючи на витончено академічну форму, фільм наповнений полум'яним молодіжним антиклерикалізмом і по суті є вироком старим доктринам, що намагалися (намагаються) панувати у світі.

На противагу Белоккіо, картина ще одного кінематографічного важковаговика Віма Вендерса «Прекрасні дні» отримала відзнаку екуменічного журі. Лірична замальовка буднів токійського прибиральника вбиралень (вони виглядають дивом космічного дизайну) презентує найвищий спосіб смирення, душевної гармонії й задоволення

не надто успішною долею. Метафора душевної чистоти, хоча й знята віртуозно, все ж грішить очевидною надмірністю, змушуючи міркувати про другий план цієї аж занадто простуватої історії для самопризначеного хіпі (актор Кодзі Якусю отримав приз за найкращу чоловічу роль). Нерозумні амбіції європейців і їхня вічна суєта на максимальному контрасті з «задоволеністю» життям мешканців далекосхідного острова дають, так би мовити, зовнішній шар історії. Маса виразних деталей, серед яких пісеньки на кшталт «мене очікує найпрекрасніший день», що їх наповнений здоров'ям герой слухає, йдучи вранці на роботу, дають змогу інтерпретувати режисерський задум радше як комедійно-етнографічний, аніж філософський.

Приз за найкращу жіночу роль отримала акторка з Туреччини Мерве Діздар. Драма «Про суху траву» Нурі Більге Джейлана, що п'ять років мовчав, де акторка зіграла одну з головних ролей, торкається тем харасменту (вкладаючись у феміністичний наратив) і людей з обмеженими можливостями (її героїня – ліва активістка – через вибух втратила ногу). У новій стрічці Джейлан зостається споглядальним «співцем турецької глибинки» (з екзистенційними роздумами й соціальними «сплесками»), в якій «чоловіча» історія (несправедливо звинуваченого вчителя) стає тлом для актуального, експресивного, на диво гуманного для наших часів персонажа Марве Діздар.

Цьогорічний Канн обійшов своєю увагою двічі володаря «Пальнової гілки» Кена Лоуча. Його «Старий дуб» про конфліктне входження сирійських біженців у британський соціум закінчується сентиментально щасливим фіналом зі спільними танцями й хоровим співом. Хазяїн пабу (блискуче зіграний непрофесійним актором Дейвом Тернером) бере на себе роль посередника (отримуючи від обладунку економічні дивіденди) й ніби стає компромісною постаттю для обох таборів. Однак наратив стрічки настільки сумлінно вмонтований в актуальну політичну повістку, що говорити про правду цього й інших образів, яка довгий час була найбільш сильною складовою режисерського почерку Лоуча, в цьому випадку не доводиться. Вочевидь, своїм фільмом 87-річний Лоуч намагався позитивно відповісти на питання-лейтмотив усієї своєї творчості: «Чи можемо ми об'єднатись, аби побудувати неможливе?»

«Золота пальмова гілка» також оминула цього року інших заслужених майстрів європейського кіно, й молодших, які перебувають на піку творчої форми (окрім згаданих – Вес Андерсон, Нанні Моретті). Почесна ж «гілка» дісталася великим американським кінопенсіонерам Майклу Дугласу й Гаррісону Форду.

А відкрився фестиваль авантюричним видовищем «Фаворитка», знятим з феміністських позицій режисеркою та акторкою Майвенн (з Джонні Деппом в ролі Людовика XV). Стрічка про куртизанку Жанну Дюбаррі (у виконанні самої режисерки) карикатурним чином осучаснила рококо, що страждає від чоловічого гормону. В ньому, перефразовуючи слова Ніцше, дійсно було ще «занадто багато чоловічого». Але почуття міри, будемо сподіватись, приїде з досвідом, як і оптимум тестостерону.